

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН

**Методика
проведення експертизи сортів фісташки справжньої
(*Pistacia vera* L.)
на відмінність, однорідність і стабільність
групи плодових, ягідних, горіхоплідних та винограду
на відмінність, однорідність і стабільність**

**Методика
проведення експертизи сортів фісташки справжньої
(*Pistacia vera* L.)
на відмінність, однорідність і стабільність
групи плодових, ягідних, горіхоплідних та винограду
на відмінність, однорідність і стабільність**

УДК 634.574:631.526(083)
<https://doi.org/10.21498/978-617-8743-30-7>

Затверджено наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16 грудня 2016 року № 547 (зі змінами та доповненнями внесеним наказами: Мінекономіки від 27 жовтня 2020 року № 2162-20, Мінекономіки від 06 січня 2021 року № 23-21).

*Методику схвалено та рекомендовано до опублікування
в електронному форматі Вченою радою
Українського інституту експертизи сортів рослин
(протокол № 12 від 30.10.2025)*

Рецензенти:

Клименко С. В., д. б. н., професор, завідувач відділу акліматизації плодкових рослин Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України,

Єжов В. М., д. т. н., професор, академік НААН України (завідувач лабораторії квітково-декоративних та лікарських рослин Інституту садівництва

Методика проведення експертизи сортів фісташки справжньої (*Pistacia vera* L.) на відмінність, однорідність і стабільність групи плодкових, ягідних, горіхоплідних та винограду на відмінність, однорідність і стабільність / Зміни і доповнення внесені: Костенко Н. П., УІЕСР, Меженський В. М., НУБіП України, 15 с.

ISBN 978-617-8743-30-7 (PDF)

У виданні висвітлено умови проведення кваліфікаційної (науково-технічної) експертизи сортів фісташки справжньої (*Pistacia vera* L.) на відмінність, однорідність та стабільність.

Методикою визначено предмет досліджень (ботанічний таксон), необхідну кількість посадкового матеріалу, місце, методи та тривалість проведення досліджень. Встановлено кількість рослин для здійснення обліків, вимірювань та спостережень. З метою здійснення опису досліджуваного сорту, наведено таблицю ознак, яка містить сукупність морфологічних ознак, що мають градацію, ступінь проявлення та коди прояву і сорти-еталони. До ознак викладені пояснення, світлини та малюнки.

Методика призначена для встановлення відповідності сорту критеріям відмінності, однорідності та стабільності в Україні. Рекомендована для спеціалістів, що проводять експертизу сортів фісташки справжньої на відмінність, однорідність та стабільність, а також для селекціонерів, науковців, аспірантів і студентів, які займаються сортовивченням та морфологією.

УДК 634.574:631.526(083)
<https://doi.org/10.21498/978-617-8743-30-7>

ISBN 978-617-8743-30-7 (PDF) © Український інститут експертизи сортів рослин, 2025

Методика проведення експертизи сортів фісташки справжньої (*Pistacia vera* L.) на відмінність, однорідність і стабільність групи плодових, ягідних, горіхоплідних та винограду на відмінність, однорідність і стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів фісташки справжньої (*Pistacia vera* L.).

2. Необхідний рослинний матеріал

1) Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2) Мінімальна кількість садивного матеріалу на один пункт дослідження закладу експертизи має становити 5 щеплених дво- або трирічних жіночих рослин та, за необхідності, 2 чоловічі рослини-запильники.

3) Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

4) Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

1) *Тривалість експертизи*

Експертиза має тривати два незалежні цикли задовільного плодоношення, за необхідності експертизу продовжують на третій цикл.

2) *Місце експертизи*

Експертизу проводять у двох пунктах дослідження закладу експертизи (основному та додатковому).

3) *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують у польових умовах в Україні, за умов, що забезпечують перезимівлю, задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінювання кожної ознаки вказано літерами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

4) *Схема досліджу*

Дослід планують так, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожний дослід має включати щонайменше 5 рослин. Рекомендована схема розміщення рослин 6,0 × 4,0 м.

5) *Метод дослідження*

Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG – разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS – вимірювання групи окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG – візуальна разова оцінка групи рослин;

VS – візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

б) *Кількість рослин / частин рослин.* Експертизі підлягає щонайменше 5 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG – разове вимірювання 5 рослин або 5 частин рослин та на 20 плодах, зібраних із 5 рослин;

MS – вимірювання окремих, попередньо визначених 5 рослин або 5 частин рослин та на 20 плодах, зібраних із 5 рослин;

VG – візуальна разова оцінка 5 рослин та на 20 плодах, зібраних із 5 рослин;

VS – візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 5 рослин або 5 частин рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

1) *Експертиза на відмінність*

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

2) *Експертиза на однорідність*

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з п'яти рослин нетипові не допускаються.

Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

3) *Експертиза на стабільність*

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики,

не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- рослина – стать (ознака 1);
- рослина – габітус (ознака 3);
- верхівковий листочок – форма верхівки (ознака 12);
- горіх – за формою з боку (ознака 24);
- час початку вегетації (ознака 35);
- час початку квітання (ознака 36);
- час збиральної стиглості (ознака 37).

Для чіткої реєстрації виявлення ознак поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довкілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(f) – пояснення до Таблиці ознак, Розділ 8.1.

7. Таблиця ознак сортів Фісташки звичайної

Назва ознаки		Ступінь виявлення ознаки	Код	Сорт-еталон
1. (* QL	Рослина: стать VG (c)	жіноча	1	Kerman (ж), Larnaka (ж)
		чоловіча	2	Peters (ч), Randy (ч)
2. (* (+ QN	Рослина: сила росту VG (a)	слабка	3	Avidon (ж), Bronte (ж)
		середня	5	Kerman (ж)
		сильна	7	Boundoky (ж), Mateur (ж)
3. (* PQ	Рослина: габітус VG (a)	прямий	1	Ouleimy (ж), Kerman (ж)
		напівпрямий	3	
		розлогий	5	Larnaka (ж)
		пониклий	7	Insolia (ж), Joley (ж)
4. (* (+ QN	Рослина: щільність крони VG (a)	нещільна	3	Mateur (ж)
		середня	5	Kerman (ж)
		щільна	7	
5. QN	Молоді пагони: інтенсивність антоціанового забарвлення верхівок ростучих пагонів VG	відсутня або дуже слабка	1	Mateur (ж)
		слабка	3	Chico (ч), Randy (ч)
		помірна	5	Enk (ч), Napoletana (ж), Kerman (ж)
		сильна	7	Cerasola (ж)
		дуже сильна	9	40A (ч)
6 QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення верхнього боку VG, (b)	слабка	3	Napoletana (ж)
		помірна	5	502 (ч), Larnaka (ж), Kerman (ж)
		сильна	7	Chico (ч)

	Назва ознаки	Ступінь виявлення ознаки	Код	Сорт-еталон
7. QN	Листок: черешок за довжиною MG/MS/VG (b), (e)	дуже короткий	1	Bronte (ж)
		короткий	3	Ask (ч), Sfax (ж)
		середній	5	Greco (ж), Mateur (ж)
		довгий	7	Cerasola (ж), Kerman (ж)
		дуже довгий	9	Chico (ч), Enk (ч), Lost Hills (ж)
8. QN	Листок: найпоширеніша кількість листочків MG, (b), (e)	менше 6	1	Aegina (ж)
		від 6 до 10	2	Chico (ч)
		понад 10	3	Enk (ч)
9. QN	Верхівковий листочок: за довжиною MS/VG (b), (e)	дуже короткий	1	40A (ч), Golden Hills (ж)
		короткий	3	
		середній	5	Chico (ч)
		довгий	7	Aegina (ж), Kerman (ж)
		дуже довгий	9	
10. QN	Верхівковий листочок: за шириною MS/VG (b) (e)	дуже вузький	1	Enk (ч), Golden Hills (ж)
		вузький	3	
		середній	5	Lost Hills (ж)
		широкий	7	Greco (ж), Kerman (ж)
		дуже широкий	9	Larnaka (ж)
11. QN	Верхівковий листочок: співвідношення довжини до ширини MS/VG (b), (e)	дуже мале	1	Mateur (ж)
		мале	3	
		середнє	5	Chico (ч), Napoletana (ж), Kerman (ж)
		велике	7	Golden Hills (ж)
		дуже велике	9	Enk (ч), Sfax (ж)
12. (* (+) PQ	Верхівковий листочок: форма верхівки VG (b), (e)	загострена	1	Enk (ч), Mateur (ж)
		тупа	2	
		заокруглена	3	Golden Hills (ж), Kerman (ж)
		зрізана	4	Insolia (ж)
		обернено-серцеподібна	5	
13. (* (+) PQ	Верхівковий листочок: форма основи VG, (b), (e)	загострена	1	Aegina (ж), Kerman (ж)
		заокруглена	2	Lost Hills (ж)
		зрізана	3	
14. (+) QN	Верхівковий листочок: асиметрія основи VG (b), (e)	відсутня або слабка	1	Lost Hills (ж)
		середня	2	Aegina (ж), Kerman (ж)
		сильна	3	
15. PQ	Жіноче суцвіття: форма бруньки VG, (c)	яйцеподібна	1	Sfax (ж), Kerman (ж)
		куляста	2	Chico (ч)
		еліпсоїдна	3	Aegina (ж)
16. PQ	Жіноче суцвіття: забарвлення бруньки VG, (c)	світло-брунатне	1	Bronte (ж)
		брунатне	2	Aegina (ж), Kerman (ж)
		темно-брунатне	3	Rashti (ж)
		червонувато-брунатне	4	Mateur (ж)

Назва ознаки		Ступінь виявлення ознаки	Код	Сорт-еталон
17. (+) QN	Оплодень: розтріскування VG (d), (f)	відсутнє або слабке	1	Kerman (ж), Napoletana (ж)
		середнє	2	Mateur (ж)
		сильне	3	Avidon (ж), Larnaka (ж)
18. (*) QN	Оплодень: виступ верхівки VG (d), (f)	відсутній або малий	1	Kerman (ж), Sfax (ж)
		середній	2	Cerasola (ж)
		великий	3	Aegina (ж), Joley (ж), Larnaka (ж)
19. (+) PQ	Оплодень: основне забарвлення VG (d), (f)	білувато-кремове	1	
		зеленувато-біле	2	Aegina (ж)
		жовто-зелене	3	Kastel (ж), Kerman (ж)
		жовте	4	Sfax (ж)
		жовто-помаранчеве	5	Larnaka (ж)
		червоне	6	
		червоно-пурпурове	7	
20. (+) QN	Оплодень: покривне забарвлення за площею VG, (d), (f)	відсутнє або дуже мале	1	Sfax (ж)
		мале	3	
		середнє	5	Kerman (ж)
		велике	7	
		дуже велике	9	Aegina (ж), Cerasola (ж)
		дуже велике	9	Bronte (ж), Sfax (ж)
21. (*) (+) QN	Горіх: за довжиною MS/VG (d), (f)	дуже короткий	1	Bronte (ж), Sfax (ж)
		короткий	3	
		середній	5	Mateur (ж)
		довгий	7	Kerman (ж)
		дуже довгий	9	Ouleimy (ж)
22. (*) (+) QN	Горіх: за шириною з боку MS/VG (d), (f)	дуже вузький	1	
		вузький	3	
		середній	5	Cerasola (ж)
		широкий	7	
		дуже широкий	9	Kerman (ж)
23. (*) (+) QN	Горіх: за шириною з червоного боку MS/VG, (d), (f)	вузький	3	Aegina (ж)
		середній	5	Cerasola (ж)
		широкий	7	Ouleimy (ж), Kerman (ж)
24. (*) PQ	Горіх: за формою з боку VG, (d), (f)	широкоеліпсоїдний	1	Sfax (ж)
		вузькоеліпсоїдний	2	
		яйцеподібний	3	Kerman (ж)
25. (*) (+) QL	Горіх: верхівка VG (d), (f)	відсутня	1	Kerman (ж)
		наявна	9	Larnaka (ж)
26. (*) PQ	Для сортів з наявною верхівкою. Горіх: форма верхівки з боку VG, (d), (f)	загострена	1	Aegina (ж), Larnaka (ж)
		заокруглена	2	Bronte (ж), Kerman (ж)
		зрізана	3	Sfax (ж)
27. (+) QN Q	Горіх: заглиблення в шкаралупі біля плодоніжки VG, (d), (f)	відсутнє або неглибоке	1	
		середнє	2	Mateur (ж)
		глибоке	3	Kerman (ж)

	Назва ознаки	Ступінь виявлення ознаки	Код	Сорт-еталон
28. (+) QN	Горіх: інтенсивність бруннатного забарвлення шкаралупи після збирання урожаю VG (d), (f)	дуже світла	1	Kerman (ж)
		світла	3	Aegina (ж)
		помірна	5	Sirora (ж)
		темна	7	Larnaka (ж)
29. QN	Горіх: розміщення шва розтріскування VG (d)	переважно з верхнього боку	1	
		однаково з верхнього та нижнього боку	2	Kerman (ж)
		переважно з нижнього боку	3	Larnaka (ж)
30. (+) QN	Горіх: шов за розкриттям VG, (d)	вузький	3	Bronte (ж), Kerman (ж)
		середній	5	Mateur (ж)
		широкий	7	Aegina (ж)
31. QL	Горіх: розміщення рубця плодоніжки з черевного боку VG, (d)	симетричне	1	Kerman (ж)
		асиметричне	2	Avdat (ж)
32. (+) QN	Горіх: забарвлення шкаралупи після висушування VG, (d), (f)	світле	3	Aegina (ж), Kerman (ж)
		помірне	5	Larnaka (ж)
		темне	7	
33. (* (+) QN	Ядро: за масою MG (d), (f)	мале	3	Avidon (ж), Sfax (ж)
		середнє	5	Larnaka (ж), Mateur (ж)
		велике	7	Kastel (ж), Kerman (ж)
34. QN	Сім'ядоля: інтенсивність зеленого забарвлення VG, (d), (f)	слабка	3	Kerman (ж), Lost Hills (ж), Rashti (ж)
		помірна	5	Avidon (ж), Sfax (ж)
		сильна	7	Larnaka (ж), Ouleimy (ж)
35. (* (+) QN	Час початку вегетації MG/VG	дуже ранній	1	Aegina (ж), Chico (ч)
		ранній	3	Larnaka (ж)
		середній	5	Ask (ч), Bronte (ж)
		пізній	7	Joley (ж)
		дуже пізній	9	Kerman (ж), Peters (ч)
36. (* (+) QN	Час початку квітвання MG/VG	дуже ранній	1	Avidon (ж), Mateur (ж)
		ранній	3	Larnaka (ж)
		середній	5	02-18 (ч), M-38 (ч), Sfax (ж)
		пізній	7	Kastel (ж)
		дуже пізній	9	Kerman (ж), Peters (ч)
37. (+) QN	Час збиральної стиглості MG/VG	дуже ранній	1	Avidon (ж)
		ранній	3	Golden Hills (ж)
		середній	5	Napoletana (ж)
		пізній	7	
		дуже пізній	9	Kerman (ж)

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів Фісташки звичайної

1) Пояснення, що охоплюють кілька ознак

Ознаки, що містять такий ключ у другому стовпчику таблиці ознак, досліджують як вказано нижче:

(а) Спостереження проводять в період спокою.

(б) Спостереження проводять на повністю розвинених листках з середньої третини пагонів поточного сезону.

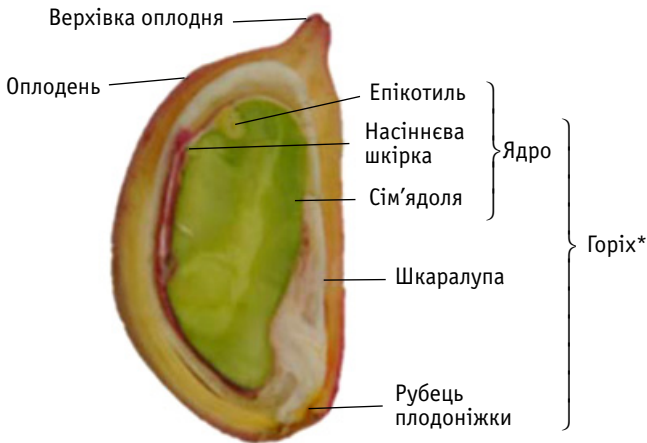
(с) Спостереження проводять на деревах сортів із жіночими та двостатевими квітками.

(d) Спостереження слід проводити на середній виборці з 20 плодів, відібраних із загальної кількості не менше 100 горіхів, зібраних із 5 рослин.

(е)

(f)

Примітка: з ботанічної точки зору плід фісташки є кістянкою, який садівники зазвичай називають горіхом.

2) Пояснення до окремих ознак

До 2 Рослина: сила росту

Силу росту рослини розглядають як загальну величину вегетативного росту.

До 4 Рослина: щільність крони

Щільність крони рослини розглядають як сукупність гілок у період спокою.

До 12 Верхівковий листочок: форма верхівки

До 13 Верхівковий листочок: форма основи

До 14 Верхівковий листочок: асиметрія основи

До 17 Оплідень: розтріскування

Розтріскування оплідня оцінюють за ступенем відокремлення оплідня від шкаралупи. Оцінюють візуально перевіркою плода та натисканням пальцями:

1 – відсутнє або слабке – натисканням пальцями важко відокремити оплідень від шкаралупи;

2 – середнє – оплідень легко відокремлюється від шкаралупи натисканням пальцями, при цьому виявляється наявність шару повітря між опліднем і шкаралупою;

3 – сильна – оплідень має помітні тріщини і дуже легко відокремлюється від шкаралупи натисканням пальцями.

До 19. Оплідень: основне забарвлення

Основне забарвлення – первинне забарвлення, що змінюється під час розвитку плода.

До 20 Оплодень: покривне забарвлення за площею

1
відсутнє або дуже мале

5
середнє

7
дуже велике

Покривне забарвлення – вторинне забарвлення плодів, порівняно з основним забарвленням.

До 21. Горіх: за довжиною

До 22. Горіх: за шириною з боку

Ширина збоку

До 23 Горіх: за шириною з черевного боку

Ширина з черевного боку

До 25 Горіх: верхівка
Верхівка

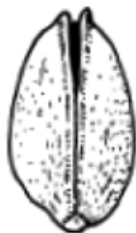
До 27 Горіх: заглиблення в шкаралупі біля плодоніжки

До 28 Горіх: інтенсивність брунатного забарвлення шкаралупи після збирання урожаю

Спостерігають забарвлення шкаралупи стиглих горіхів одразу після збирання врожаю.

До 30 Горіх: шов за розкриттям

3
вузький

5
середній

7
широкий

До 32 Горіх: забарвлення шкаралупи після висушування
Забарвлення шкаралупи оцінюють після висушування.

До 33 Ядро: за масою

Мале < 0,5 г, середнє 0,5–0,6 г, велике > 0,6 г. Середня маса визначається в наважці з 20 ядер стиглих горіхів.

До 35 Час початку вегетації

Початком відновлення вегетації вважається, коли 10% верхівкових бруньок збільшилися в розмірах і листові луски розійшлися, відкриваючи зелені листки.

До 36 Час початку квітування

Початком квітування вважається:

– для сортів із жіночими та двостатевими квітками, коли 25% квіткових бруньок сприйнятливі до запилення.

– для сортів з чоловічими квітками, коли ті почали пилкувати.

До 37 Час збиральної стиглості

Час збиральної стиглості визначається, коли принаймні 50% плодів є стиглими.

Список використаних літературних джерел

1. TG/PISTA (PROJ.4), 2020. Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability *Pistacia vera* L. and its hybrids https://www.upov.int/edocs/mdocs/upov/en/twf_51/tg_pista_proj_4.pdf
2. TG/PISTA (PROJ.5), 2020. Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of Pistachio (*Pistacia vera* L.) https://www.upov.int/edocs/mdocs/upov/en/tc_56/tg_pista_proj_5.pdf
3. IPGRI, 1997: Descriptors for Pistachio (*Pistacia vera* L.). International Plant Genetic Resources Institute, Rome, Italy <https://cgspace.cgiar.org/server/api/core/bitstreams/2cc38f84-822c-4594-be55-ae1c8da6f050/content>
4. TGP/1/3 General Introduction to the Examination of Distinctness, Uniformity and Stability and the Development of Harmonized Descriptions of new Varieties of Plants. https://www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg001_03.pdf
5. TGP/7/10 Development of Test Guidelines. https://www.upov.int/edocs/tgpdocs/en/tgp_7.pdf
6. TGP/13/1 Guidance for New Types and Species. https://www.upov.int/edocs/tgpdocs/en/tgp_13.pdf

Наукове видання

МЕТОДИКА
проведення експертизи сортів фісташки справжньої (*Pistacia vera* L.)
на відмінність, однорідність і стабільність групи плодових, ягідних, горіхоплідних
та винограду на відмінність, однорідність і стабільність

*Методику схвалено та рекомендовано до опублікування
в електронному форматі Вченою радою
Українського інституту експертизи сортів рослин
(протокол № 12 від 30.10.2025)*

Рецензенти:

Клименко С. В., д. б. н, професор, завідувач відділу акліматизації плодових рослин Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України,
Єжов В. М., д. т. н., професор, академік НААН (завідувач лабораторії квітково-декоративних та лікарських рослин Інституту садівництва.

Зміни і доповнення внесено: Костенко Н. П., УІЕСР, Меженський В. М., НУБіП України.

Електронне видання

Технічний редактор: *І. В. Коховська*
Комп'ютерне верстання *Н. О. Бойко*
Формат: PDF. Гарнітура *OfficinaSans*.

Видавець і виготовлювач
Український інститут експертизи сортів рослин
03041, м. Київ, вул. Горіхуватський шлях, 15
Тел.: (044) 290-40-45; e-mail: sops@i.ua
<https://www.sops.gov.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5616 від 25.09.2017

